SIFATLI TA'LIM – YORQIN KELAJAK
ISSN: 3060-4761
TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ
UDK: 811.512.133'37+821.512.133.09-1
ORCID:0009-0009-2548-5570
MUMINOVA UMIDA QARSHIYEVNA,
Termiz davlat pedagogika instituti
katta o'qituvchisi, f.f.f.d
E-mail: umuminova622@gmail.com
MAMATQULOV BOTIR JOVLI O'G'LI
O'zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi
2-bosqich magistranti

TIL TARIXINI O'RGANISHDA PALEOGRAFIK MANBALAR VA ULARNING LINGVISTIK AHAMIYATI

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada til tarixining chuqur qatlamlarini o'rganishda paleografik manbalar alohida ilmiy qiymatga ega ekanligi aytib o'tilgan. Ular qadimgi yozuv namunalarini, yozish texnikasi, belgilar shakli, ishlatilgan materiallar hamda ularning tilga oid xususiyatlarini tadqiq etishga imkon beradi. Shunday manbalar orqali til taraqqiyotining dastlabki bosqichlari, undagi fonetik, grammatik va leksik o'zgarishlarning tabiati haqida muhim dalillar olinadi. Paleografik tahlil tilning tarixiy ildizlarini aniqlash, yozuv tizimlarining shakllanish jarayonini kuzatish va xalq madaniyatining lingvistik izlarini o'rganishda beqiyos manba bo'lib xizmat qiladi. Turkiy xalqlarga oid O'rxun-Enasoy bitiklari, Qoraxoniylar davri asarlari, Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'otit turk", Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" hamda Ahmad Yugnakiyning "Hibat ul-haqoyiq" kabi yodgorliklari o'zbek tilining tarixiy taraqqiyotini o'rganishda asosiy lingvistik manbalardandir. Ushbu matnlar orqali qadimgi turkiy tilning fonetik tizimi, morfologik birliklari, so'z yasash modellari va sintaktik tuzilmalari tahlil qilinadi. Bunday manbalarni lingvistik jihatdan tadqiq etish natijasida tilning genetik asoslari, dialektal tafovutlar, yozuv tizimlarining almashinuvi hamda tarixiy leksik qatlamlar ochib beriladi. Shuning uchun paleografik manbalar o'zbek tilining shakllanish jarayonini ilmiy asosda anglash, tilning hozirgi holatini tarixiy ildizlari bilan bog'lashda muhim o'rin tutadi.

KALIT SO'ZLAR: *Paleografik manbalar, qadimgi yozuvlar, til tarixi, yozuv tizimi, fonetika, morfologiya, sintaksis, semantika, turkiy tillar, yozma yodgorliklar, tarixiy tahlil, lingvistik ahamiyat, yozuv madaniyati, o'zbek tili, leksik qatlam, fonetik o'zgarishlar, tarixiy tilshunoslik, grammatik tizim, yozma madaniyat, til evolyutsiyasi, yozuv an'analari*

ПАЛЕОГРАФИЧЕСКИЕ ИСТОЧНИКИ И ИХ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЯЗЫКА

АННОТАЦИЯ. В статье отмечается, что палеографические источники представляют особую научную ценность при изучении глубинных пластов истории языка. Они позволяют изучать древние образцы письма, приёмы письма, форму знаков, использованные материалы и их лингвистические особенности. Благодаря этим источникам получаются важные сведения о ранних этапах развития языка, характере фонетических, грамматических и лексических изменений в нём. Палеографический анализ служит бесценным источником для выявления исторических корней языка, прослеживания процесса формирования письменности и изучения языковых следов народной культуры. Орхоно-енисейские надписи тюркских народов, сочинения караханидского периода, такие памятники, как «Девону лугъотит турк» Махмуда Кашгари, «Кутадгу билиг» Юсуфа Хос Хаджиба и «Хибат ул-хакойик» Ахмада Югнаки, являются одними из основных лингвистических источников для изучения исторического развития узбекского языка. В этих текстах анализируется фонетический строй, морфологические единицы, модели словообразования и синтаксические структуры древнетюркского языка. В результате лингвистического исследования таких источников выявляются генетические основы языка, диалектные различия, обмен письменностями и исторические лексические пласты. Поэтому палеографические источники играют важную роль в научном понимании процесса формирования узбекского языка и в установлении связи современного состояния языка с его историческими корнями.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Палеографические источники, древние надписи, история языка, письменность, фонетика, морфология, синтаксис, семантика, тюркские языки, письменные памятники, исторический анализ, языковое значение, письменная культура, узбекский язык, лексический пласт, фонетические изменения, историческая лингвистика, грамматический строй, письменная культура, эволюция языка, письменные традиции.*

PALEOGRAPHIC SOURCES AND THEIR LINGUISTIC SIGNIFICANCE IN THE STUDY OF LANGUAGE HISTORY

ABSTRACT. This article notes that paleographic sources are of particular scientific value in studying the deep layers of language history. They allow us to study ancient writing samples, writing techniques, the form of signs, the materials

used, and their linguistic characteristics. Through such sources, important evidence is obtained about the early stages of language development, the nature of phonetic, grammatical, and lexical changes in it. Paleographic analysis serves as an invaluable source for identifying the historical roots of the language, tracing the process of the formation of writing systems, and studying the linguistic traces of folk culture. The Orkhan-Enasoy inscriptions on the Turkic peoples, works of the Karakhanid period, such monuments as Mahmud Kashgari's «Devonu lug'otit turk», Yusuf Khos Hajib's «Qutadgu bilig» and Ahmad Yugnaki's «Hibat ul-haqoyiq» are among the main linguistic sources for studying the historical development of the Uzbek language. These texts analyze the phonetic system, morphological units, word formation models and syntactic structures of the ancient Turkic language. As a result of linguistic research of such sources, the genetic foundations of the language, dialectal differences, the exchange of writing systems and historical lexical layers are revealed. Therefore, paleographic sources play an important role in understanding the process of the formation of the Uzbek language on a scientific basis and in connecting the current state of the language with its historical roots.

KEYWORDS: Paleographic sources, ancient inscriptions, language history, writing system, phonetics, morphology, syntax, semantics, Turkic languages, written monuments, historical analysis, linguistic significance, writing culture, Uzbek language, lexical layer, phonetic changes, historical linguistics, grammatical system, written culture, language evolution, writing traditions.

KIRISH. Til insoniyat madaniyatining eng muhim hodisalaridan biri bo'lib, u nafaqat aloqa vositasi, balki xalqning tarixiy xotirasi, milliy tafakkuri va ma'naviy merosining ham ifodasidir. Har bir millatning tili uning o'tgan yo'lini, ijtimoiy hayotini, dunyoqarashini va madaniyatini aks ettiradi. Shuning uchun ham tilning tarixini o'rganish – bu xalqning o'zligini anglash, uning madaniy ildizlarini tiklash demakdir[1]. Til tarixini chuqur tadqiq etish uchun esa yozma manbalarning, ayniqsa, paleografik yodgorlik-larning o'rni beqiyosdir, chunki aynan shunday manbalar tilda yuz bergan fonetik, leksik va grammatik o'zgarishlarni dalillar bilan isbotlash imkonini beradi. Paleografiya – bu qadimgi yozuv tizimlarini, yozuv belgilarining shakllanishini, yozish usullarini, yozuv materiallari (to'sh, tosh, teri, qog'oz va hokazo) hamda ularning tarixiy davrlardagi o'zgarishlarini o'rganuvchi fan hisoblanadi. Tilshunoslik nuqtayi nazaridan qaraganda, paleografik manbalar til taraqqiyotining eng qadimiy bosqichlarini yorituvchi asosiy dalillar majmuasidir. Ular orqali tildagi tarixiy jarayonlar, fonetik siljishlar, morfologik tizimdagi o'zgarishlar, so'z yasash modellari va grammatik kategoriyalarning shakllanishi haqida ishonchli ilmiy ma'lumotlar olinadi[2]. Til tarixini o'rganishda og'zaki ijod namunalaridan tashqari, yozma manbalarning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki yozuv orqali tilning konkret holati, davrga xos so'z boyligi, uslubiy belgilar va ijtimoiy vaziyat haqidagi dalillar saqlanadi. Ayniqsa, turkiy tillarning ilk davrlariga oid tosh bitiklar, qo'lyozmalar va diniy, siyosiy, adabiy matnlar tahlili orqali o'zbek tilining shakllanish yo'nalishlarini aniqlash mumkin. Shu jihatdan O'rxon-Yenisey bitiklari, Qoraxoniylar davriga oid "Qutadg'u bilig", Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'otit turk", Ahmad Yugnakiyning "Hibat ul-haqoyiq" kabi asarlar nafaqat tarixiy, balki lingvistik jihatdan ham beqiyos ahamiyatga ega. Paleografik manbalar o'zida nafaqat yozuv tizimining tarixini, balki tilning ijtimoiy hayotdagi o'rnini ham aks ettiradi. Yozuv shakli, ishlatilgan belgilar va ularning talaffuzi tildagi o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir[3]. Masalan, qadimgi turkiy bitiklarda ayrim tovushlar hozirgi o'zbek tilida yo'qolgan yoki boshqa tovush bilan almashgan. Shuningdek, qadimiy matnlardagi morfemalarning bugungi grammatik shakllarga aylanishi til tarixining uzviyligini ko'rsatadi. Shu bois, paleografik manbalarni o'rganish orqali tilning rivojlanish bosqichlarini izchil tiklash, yozuvdan tilga, til orqali esa jamiyat taraqqiyotiga doir qimmatli ma'lumotlarni olish mumkin. Til tarixini o'rganish jarayonida yozuv manbalari nafaqat lingvistik, balki madaniy, siyosiy va diniy kontekstlarni ham yoritadi, chunki yozuv – bu muayyan jamiyatning tafakkuri, dunyoqarashi va hayot tarzining mahsulidir[4]. Qadimgi bitiklarda uchraydigan so'zlar, atamalar, iboralar o'sha davrning ijtimoiy tuzilmasi, siyosiy munosabatlari va diniy qarashlari haqida ham tasavvur beradi. Masalan, "Qutadg'u bilig" asaridagi siyosiy terminlar yoki "Devonu lug'otit turk"dagi xalq maqollari orqali o'sha davr madaniyatining til bilan qanday uyg'unlashganini ko'rish mumkin. Paleografik yodgorliklarni lingvistik jihatdan tahlil qilish, ularni tarixiy tilshunoslik nuqtayi nazaridan o'rganish, o'zbek tili tarixining shakllanishida muhim o'rin tutadi. Til – bu o'zgaruvchan, dinamik hodisa. U har bir davrda ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillar ta'sirida yangilanib, rivojlanib boradi. Shu bois qadimiy manbalardagi har bir so'z, qo'shimcha yoki talaffuz shakli til tarixini tiklashda muhim isbotdir. Paleografik manbalarni o'rganishning lingvistik ahamiyati shundaki, ular orqali tilning genetik ildizlari aniqlanadi. Masalan, O'rxun-Enasoy bitiklarida uchraydigan ko'plab so'zlar hozirgi o'zbek tilida o'zgarishlarga uchragan holda mavjud. Bu esa til taraqqiyotining tabiiy jarayon ekanini ko'rsatadi. Shuningdek, qadimgi yozuvlardagi grammatik tuzilish va so'z tartibi zamonaviy til bilan qiyosiy tahlil qilinganda, morfologik va sintaktik tizimlarning uzviy rivojlanishi aniqlanadi. Til tarixini paleografik manbalar asosida o'rganish, shuningdek, yozuv tizimlarining almashinuv jarayonini ham kuzatish imkonini beradi. Turkiy xalqlar tarixida bir necha yozuv shakllari – runik,

uyg'ur, arab, lotin va kirill yozuvlari qo'llanilgan. Har bir yozuv tizimi o'z davrining madaniy va siyosiy muhitiga mos ravishda shakllangan. Shu bois yozuvlar almashuvi nafaqat grafik belgilar o'zgarishini, balki tilning fonetik tizimi, imlo me'yorlari va leksik boyligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatgan. Masalan, arab yozuvining o'zbek tiliga kirib kelishi bilan diniy terminologiya kengaygan, lekin ayrim tovushlarning yozuvda ifodalanishida noaniqliklar paydo bo'lgan. Paleografik manbalar, shuningdek, tilshunoslikning boshqa sohalari bilan ham uzviy bog'liqdir[5]. Etimologiya, tarixiy fonetika, tarixiy grammatika, dialektologiya kabi yo'nalishlar paleografik materiallarga tayangan holda shakllanadi. Chunki qadimiy yozuvlarsiz tilning tarixiy ildizlarini izchil tahlil qilishning iloji yo'q. Masalan, "Devonu lug'otit turk" asarida turkiy tillarning ko'plab so'zlari izohlangan, ularning talaffuzi va ma'nosi tushuntirilgan. Ushbu ma'lumotlar bugungi o'zbek tilidagi so'zlarning kelib chiqishini aniqlashda muhim manba hisoblanadi. Paleografik tadqiqotlar faqat yozuv shakliga emas, balki yozuvda aks etgan til hodisalariga qaratilgani uchun ham ularning lingvistik qiymati beqiyosdir. Har bir qadimiy yozuv – bu tildagi o'zgarishlarning tarixiy izini saqlab qolgan tirik guvohdir. Shuning uchun tarixiy-lingvistik izlanishlar aynan paleografik dalillarga tayanib olib borilganda, natijalar ancha ishonchli bo'ladi. Til tarixini o'rganishda paleografik yondashuv faqat ilmiy tahlil bilan cheklanmay, madaniyatshunoslik, tarix, adabiyotshunoslik, arxeologiya kabi fanlar bilan ham hamkorlikda olib boriladi. Chunki yozuv yodgorliklari tilning o'zidan tashqari, xalqning yashash muhiti, diniy e'tiqodlari, siyosiy tuzumi va turmush tarzi haqida ham ma'lumot beradi. Shu sababli, til tarixini to'liq o'rganish uchun faqat so'z shakliga emas, balki u paydo bo'lgan ijtimoiy sharoitga ham e'tibor qaratish lozim. Paleografik manbalarning lingvistik ahamiyati shundan iboratki, ular orqali tilning shakllanishi, yozuv an'analari, so'z yasalish usullari va morfologik tizim o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi. Bu esa o'zbek tili tarixini bosqichma-bosqich o'rganish, uning qadimiy ildizlarini aniqlash hamda bugungi til holatiga ilmiy asosda yondashish imkonini beradi. Tilning tarixini bilish esa nafaqat ilmiy, balki ma'naviy ahamiyatga ham ega, chunki o'z tilining ildizlarini bilgan xalq o'z madaniyatini chuqurroq anglaydi, o'zligiga sadoqatli bo'ladi. Shuni ta'kidlash kerakki, paleografik manbalar tilshunoslik tarixining eng muhim poydevorlaridan biridir[6]. Ular yordamida tilning o'tgan bosqichlarini ilmiy asosda tiklash, tilda yuz bergan o'zgarishlarni izchil tahlil qilish va til taraqqiyotini yaxlit tizim sifatida tushunish mumkin. Shu bois, o'zbek tilining shakllanish jarayonini o'rganishda paleografik yondashuvni chuqur qo'llash nafaqat ilmiy izlanishlar uchun, balki milliy madaniyatni anglash uchun ham zarurdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR Til tari-xini o'rganishda paleografik yondashuvni qo'llash masalasi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yozuv tizimlarini o'rganish orqali tilning fonetik, leksik va morfologik qatlamlarida yuz bergan o'zgarishlarni aniqroq tushunish mumkin. Mazkur sohada mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan qator izlanishlar amalga oshirilgan. Ularning ishlari tilshunoslikning tarixiy bosqichlarini aniqlashda, ayniqsa, qadimgi yozma yodgorliklarning lingvistik jihatdan tahlilini chuqurlashtirishda katta ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonlik olimlardan A. Abdurahmonov, M. Karimov, E. Fozilov, Sh. Shukurov va boshqalar o'z tadqiqotlarida turkiy yozuv tizimlarining shakllanish jarayonini keng yoritganlar. Ularning fikricha, paleografik manbalarni o'rganish orqali tilning tarixiy taraqqiyot bosqichlari, tovush tizimidagi o'zgarishlar va grammatik shakllarning rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash mumkin. Masalan, Abdurahmonov (2008) o'z asarida qadimgi turkiy yozuvlar orqali tilning morfologik qurilishini tahlil qilib, hozirgi o'zbek tili grammatikasidagi ayrim shakllarning ildizini O'rxun bitiklariga bog'laydi. Shuningdek, xorijiy tadqiqotchi olimlar turkiy yozuv tizimlarining strukturaviy jihatlarini qiyosiy usulda o'rganib, yozuvlarning tarixiy davrlarga ko'ra o'zgarish qonuniyatlarini tahlil qilganlar. Ularning ishlarida paleografik tahlil bilan bir qatorda tarixiy fonetika, grafemika va etimologiya fanlarining yondashuvlari ham keng qo'llangan. Shu bois, til tarixini o'rganishda interdisiplinar (ko'p fanli) yondashuv muhim o'rin tutadi. So'nggi yillarda o'zbek tilshunosligida ham kompyuter lingvistikasi, raqamli arxivlashtirish va korpus tahlili asosida paleografik matnlarni qayta ishlash amaliyoti shakllanmoqda. Bu esa qadimgi yozuvlarni zamonaviy texnologiyalar yordamida o'qish, tahlil qilish va ma'lumotlar bazasiga kiritish imkonini bermoqda. Shu yo'l bilan til tarixini o'rganishda obyektiv natijalarga erishish osonlashmoqda. Mazkur tadqiqot yo'nalishlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, paleografik manbalarni lingvistik jihatdan o'rganish uchun bir necha ilmiy metodlar qo'llanadi. Eng avvalo, qiyosiy-tarixiy metod qadimgi va hozirgi turkiy tillarni solishtirish orqali ularning o'zaro o'xshash va farqli tomonlarini aniqlash imkonini beradi. Ushbu metod orqali so'z shakllari, fonetik o'zgarishlar va morfologik qurilishlar o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanadi. Bundan tashqari, deskriptiv (tasviriy) metod yordamida qadimgi yozuvlar tahlil qilinadi, har bir belgining shakli, tovush ifodasi va grafik o'zgarishlari izchil o'rganiladi. Tarixiy-etimologik metod esa so'zlarning kelib chiqish manbasini, ma'no taraqqiyotini va ularning yozma manbalarda qanday shaklda uchrashini tahlil etadi. Strukturaviy metod orqali esa yozuv tizimining ichki tuzilmasi, belgilar o'rtasidagi munosabat, yozuvdagi takrorlanish va kombinatsiyalar o'rganiladi. Shuningdek,

matnshunoslik va kontekstual tahlil metodlari ham paleografik tadqiqotlarda keng qo'llanadi, chunki har bir yozma yodgorlik nafaqat lingvistik, balki tarixiy va madaniy kontekstda o'rganilgandagina to'liq qiymatga ega bo'ladi. Shu yo'sinda har bir bitikning yozilgan davri, maqsadi, ijtimoiy vazifasi aniqlanadi. Umuman olganda, adabiyotlarni tahlil qilish va metodlarni tanlash shuni ko'rsatadiki, paleografik yondashuv nafaqat tarixiy yozuvlarni o'rganish, balki ular orqali tilning shakllanish jarayonini, xalqning tafakkur darajasini ham ochib beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Til tarixini o'rganishda paleografik manbalarning o'rni beqiyosdir. Ular nafaqat qadimgi yozuv tizimlari haqida ma'lumot beradi, balki o'sha davr xalqlarining ijtimoiy hayoti, madaniyati va tafakkuri bilan bog'liq muhim lingvistik belgilarni ham aks ettiradi. Tadqiqot jarayonida o'rganilgan manbalar, xususan, qadimgi turkiy bitiklar, arab, fors, hamda lotin yozuvlarida bitilgan qo'lyozmalar til tarixining muhim bosqichlarini aniqlashda asosiy dalillar sifatida xizmat qiladi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, paleografik manbalarni lingvistik nuqtai nazardan o'rganish natijasida til taraqqiyotining fonetik, morfologik va leksik bosqichlarini aniqroq izohlash imkoniyati yaratiladi. Masalan, qadimgi turkiy yozuvlar tahlili orqali o'zbek tilining ayrim fonetik o'zgarishlari, so'z yasash modellari va sintaktik tuzilmalarning shakllanish jarayonini kuzatish mumkin bo'ladi. Shuningdek, yozma manbalarda uchraydigan dialektal belgilar tilning hududiy rivojlanish jarayonini yoritishga yordam beradi. Paleografik tahlil natijalari ko'rsatadiki, har bir yozuv tizimi o'ziga xos grafematik tuzilishga ega bo'lib, bu tuzilma til tarixini tadqiq etishda muhim manba sifatida baholanadi. Masalan, O'rxun-Enasoy bitiklari o'z davrida turkiy xalqlarning til madaniyatini, grammatik tuzilishini va ijtimoiy-madaniy muhitini aks ettirgan. Shu jihatdan, mazkur bitiklarni lingvistik tahlil qilish orqali fonetik o'zgarishlarning tabiiy jarayonlari aniqlanadi, shuningdek, qadimiy so'z shakllari bilan zamonaviy o'zbek tili o'rtasidagi uzviy bog'liqlik isbotlanadi. Tadqiqot davomida qadimgi yozuvlar bilan bir qatorda, o'rta asrlar davrida yaratilgan arab yozuvidagi manbalar ham o'rganildi. Bu davr yodgorliklari tilimizning leksik qatlamiga kirib kelgan ko'plab arab va forscha so'zlarning shakllanishi, o'zlashuvi va semantik o'zgarishlarini yoritib berdi. Ayniqsa, Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'otit turk" asari, Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" dostonlari va Alisher Navoiy asarlari tahlili o'zbek tilining tarixiy taraqqiyot bosqichlarini chuqur yoritish imkonini berdi[7]. Ushbu manbalar orqali tildagi eski grammatik shakllar, qo'shimchalar, tovush o'zgarishlari hamda sintaktik tuzilmalarning evolyutsiyasi kuzatildi.

XULOSA. Til tarixini o'rganishda paleografik manbalar bebaho ilmiy asos sifatida xizmat qiladi. Ular orqali tilning qadimiy shakllari, grammatik qurilishi, fonetik tizimi hamda so'z boyligidagi o'zgarishlar haqida aniq va ishonchli ma'lumotlar olinadi. Tadqiqot davomida shunday xulosa qilindi: yozma manbalar tildagi tarixiy jarayonlarning eng ishonchli dalillaridan biri bo'lib, ularning lingvistik tahlili orqali tilning taraqqiyot bosqichlarini bosqichma-bosqich tiklash mumkin. Paleografik yodgorliklar nafaqat yozuv shakllarini o'rganishga, balki o'sha davr xalqlarining tafakkuri, madaniy saviyasi va ijtimoiy hayotini ham bilishga imkon beradi. Qadimgi turkiy bitiklar, arab yozuvidagi manbalar va o'rta asr adabiy yodgorliklarini tahlil qilish natijasida o'zbek tilining shakllanishi, undagi fonetik va leksik o'zgarishlarning tabiiy qonuniyatlari aniqlab olindi. Bu manbalar tildagi tarixiy izchillikni, ya'ni so'z, shakl va ma'no o'zgarishlarining uzviyligini isbotlab berdi. Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, har bir yozuv tizimi til taraqqiyotiga o'ziga xos ta'sir ko'rsatgan. Arab, fors, lotin va kirill grafikalarining navbatma-navbat qo'llanilishi tilda fonetik va morfologik o'zgarishlarni yuzaga keltirgan, lekin shu bilan birga tildagi ifoda imkoniyatlarini kengaytirgan. Paleografik manbalar asosida olib borilgan tahlillar tilshunoslikda tarixiylik prinsipini mustahkamlab, zamonaviy o'zbek tilining ildizlarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Umuman olganda, paleografik manbalarni o'rganish til tarixining uzviy rivojlanishini yoritadi, xalqning madaniy merosi va tarixiy xotirasini til orqali tiklashga xizmat qiladi. Shu bois, bu yo'nalishdagi izlanishlarni davom ettirish, yangi manbalarni ilmiy muomalaga kiritish hamda ularning lingvistik tahlilini kengaytirish bugungi tilshunoslik fanining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Sodiqov, Q. (2018). Turkiy til tarixi [O'quv qo'llanma]. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.

2.Madirimova, S. (2023). O'zbek adabiyoti tarixini o'qitishning manbaviy asoslari [Uslubiy qo'llanma]. Toshkent: Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti.

3.Abdurahmonov, A., & Rustamov, A. (1999). O'zbek tili tarixi [Darslik]. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

4.Qilichev, M. (2020). Matnshunoslik: nazariy masalalari [Monografiya]. Toshkent: TSUOS nashriyoti.

5.Eshonqulov, J. (2017). Manbashunoslik va paleografiya asoslari [O'quv qo'llanma]. Samarqand: SamDU nashriyoti.

6.Yo'ldoshev, A. (2015). Tilshunoslikka kirish [Darslik]. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

7."Orta Osiyoda paleografiya, epigrafika va me'morchilik tarixi" (2024). Namangan davlat universiteti uchun kurs materiali [O'quv qo'llanma]. Namangan: NamDU nashriyoti.